

Yhistynehien Kanšakuntien deklaratio alkuperäiskanšojen oikeukšista

On hyväksytty Yleiskokouksen päätöksellä 61/295 13. šyyškuuta 2007

Yleiskokouš, kumpani

toimiu Yhistynehien Kanšakuntien peruškirjan piämiärien ta prinsippijen mukah, šekä nojautuu šiihi, jotta valtiot täytetäh tunnollisešti niillä peruškirjan mukah kuuluvat velvollisuuvvet,

vakuuttau, jotta alkuperäiskanšat ollah yhenvertasie kaikkien muijen kanšojen kera, šamoin kun še tunnuštau kaikkien kanšojen oikeuven olla erilaisie, pityä iččie erilaisina ta tulla kunnivotetuiksi šemmosina,

vakuuttau niise, jotta kaikki kanšat vaikutetah ošaltah ihmiskunnan yhteisen perinnön muovoštajien sivilisaatiojen ta kulttuurien moninaisuuteh ta rikkahukšeh,

vakuuttau lisäkši, jotta kaikki opit, toimintaprinsipit ta käytännöt, kumpaset perušsetah ajatukšen kanšojen tahi yksilöjen paremmuuvvešta niijen kanšallisen alkuperän tahi rovullisien, užkonnollisien, etnisien tahi kulttuurisien erojen peruštehella tahi puolušsetah tätä ajatušta, ollah rasistisie, tietehellisešti viärijä, oikeuvellisešti voimattomie, moraalisešti moitittavie ta sosiaalisešti epäoikeuvenmukasie,

vahvistau, jotta alkuperäiskanšat voijah käyttyä oikeukšieh vapuana kaikešta diskriminoinnista,

on huoleštun šiitä, jotta alkuperäiskanšat käršittih istorijallisista viärykšistä šen lisäksi šentäh, jotta niijen alovehilla oli muovoššettu šiirtolaiskylie, niijen maita, alovehie ta luonnonvaroja oli riisetty ta niitä on šillä keinoin eššetty käyttämästä erityisešti oikeuttah kehittyö omien tarpehien ta etujen mukah,

tunnuštau elintärkien tarpehen kunnivoittua ta kannuštua alkuperäiskanšojen oikeukšie, kumpaset pohjauvutah niijen poliittisih, talouvellisih ta sosiaalisih struktuuriloih šekä kulttuurih, henkisih perintehih, istorijah ta filosofijah, erityisešti tunnuštau alkuperäiskanšojen oikeukšie omih maih, alovehih ta luonnonvaroih,

tunnuštau lisäksi elintärkien tarpehen kunnivoittua ta kannuštua alkuperäiskanšojen oikeukšie, kumpaset on vahvissettu valtijojen kera luajituilla šopimukšilla ta toisilla rakentavilla järještelyillä,

šuhtautuu myönteisešti šiieh, jotta alkuperäiskanšat yhissytäh, jotta parantua poliittisieh, talouvellisieh, sosiaalisieh ta šivissykšellisieh olojah šekä lopettua kaikenmoisen diskriminoinnin ta piinamisen šielä, missä niitä esiintyy,

on varma šiiä, jotta ohjuamalla iččieh šekä omih maih, alovehih ta luonnonvaroih vaikuttavua kehityštä alkuperäiskanšat voijah šäilyttyä ta vahvistua omie instituuttija, kulttuurie ta perintehie šekä auttua kehittyö omien pyrkimykšien ta tarpehien mukah,

tunnuštau, jotta alkuperäiskanšojen tiijon, kulttuurien ta perintehellisien käytäntöjen kunnivoittamini auttau ympäristön keštävyä ta tašapuolista kehityštä ta asienmukaista hoituo,

koroštau alkuperäiskanšojen maijen ta alovehien demilitarisoinnin ošuutta rauhah, talouvelliseh ta sosiaaliseh progressih ta kehitykšeh šekä yhteisymmärrykšeh ta yštävällisih šuhtehih muajilman kanšakuntien ta kanšojen välillä,

tunnuštau erityisešti alkuperäiskanšoih kuuluvien perehien ta yhteisöjen oikeuven šäilyttyä lapšen oikeukšien mukani yhtehini vaštuo lapšieh kašvatukšešta, koulutukšešta ta hyvinvoinnista,

kaččou, jotta valtijojen ta alkuperäiskanšojen välisissä šopimukšissa ta toisissa rakentavissa järještelyissä vahvissettuih oikeukših liittyy eryähissä tapahukšissa kanšainvälistä merkityštä, etuo, vaštuutta ta luontuo,

kaččou niise, jotta šopimukšet ta toiset rakentavat järještelyt šekä niijen ilmentämät šuhtehet muovošsetah peruštan alkuperäiskanšojen ta valtijojen välisen kumppanuuvven vahvistamisella,

tunnuštau, jotta Yhistynehien Kanšakuntien peruškirja, talouvellisie, sosiaalisie ta šivissykšellisie oikeukšie koškeva kanšainvälini yleisšopimuš ta kanšalaisykšie ta poliittisie oikeukšie koškeva kanšainvälini yleisšopimuš šekä Wienin Deklaratijo ta toimintaohjelma vahvissetah kaikkien kanšojen ičemiäryämisoikeuven peruštavan merkitykšen, tämän oikeuven peruštehella kanšat miäritäh vapuašti poliittisen statussin ta ylläpietäh vapuašti omua talouvellista, sosiaalista ta šivissykšellistä kehityštä,

pitäy mieleššä, jotta mitänä täššä Deklaratijošša ei šua rikkuo miltänä kanšalta šen, ičemiäryämisoikeutta, kumpaista še käyttäy kanšainvälisen oikeuven mukah,

on varma šiitä, jotta alkuperäiskanšojen oikeukšien tunnuštamini tällä Deklaratijolla auttau valtijojen ta alkuperäiskanšojen välisie šopušointusie yhteistyöšuhtehie, kumpaset pohjauvutah oikeuvenmukaisuuvven, kanšanvallan, ihmisoikeukšien kunnivoittamisen, epädiskriminoinnin ta tunnollisuuvven prinsippiloh,

julistau juhlallisešti šėuruavan Yhistynehien Kanšakuntien Deklaratijon alkuperäiskanšojen oikeukšista malliksi, kumpaista pitäy piteliytyö kumppanuuvven ta keškinäisen kunnivoitukšėn henkeššä:

ehottau valtijoja piteliytyö kaikkie, erityisešti ihmisoikeukših liittyvie lupaukšie, kumpasie kanšainvälisien asiekirjojen mukah šovelletah alkuperäiskanšoih, šekä panomah ne tehokkahašti täytäntöh neuvotellen ta toimien yhteistyöššä vastuavien kanšojen kera,

koroštau, jotta Yhistynehillä Kanšakunnilla on tärkie ta jatkuva tehtävä alkuperäiskanšojen oikeukšien auttamiseššä ta šuojelomiseššä,

uškou, jotta tämä Deklaratijo on uuši tärkie aškel pyrittyässä alkuperäiskanšojen oikeukšien ta vapaukšien tunnuštamiseh, auttamiseh ta šuojelomiseh šekä kehittyässä Yhistynehien Kanšakuntien järještelmän asienkuuluvua toimintua tällä alalla,

tunnuštau ta vahvistau, jotta alkuperäiskanšah kuuluvilla yksilöillä on oikeuš kaikkih kanšainväliseššä oikeuveššä tunnušsettuih ihmisoikeukših ilmain diskriminointie ta jotta alkuperäiskanšoilla on kollektiivisie oikeukšie, kumpaset ollah välttämättömie niijen olomaššaololla, hyvinvoinnilla ta kokonaiskehitykšellä kanšoina,

tunnuštau, jotta alkuperäiskanšojen tilanneh eruou eri alovehilla ta eri maissa, ta jotta kanšallisien ta alovehellisien erityispiirtehiin šekä erimoisien istorijallisien ta kulttuurisien perintehien merkityš olis otettava huomijoh,

1. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeus kollektiivisesti tai yksilöinä käyttää täysimääräisesti kaikkien Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa, ihmisoikeuksien yleismuajilmallisešša Deklaratijošša ta ihmisoikeuksien koškevašša kansainvälisešša oikeuvešša tunnušsettuja ihmisoikeuksien ta perusvapauksien.

2. pykälä

Alkuperäiskanšat ta niini kuuluvat yksilöt ollah vapuat ta yhenvertaset kaikkien muijen kansojen ta yksilöjen kera, ta niillä on oikeuksijah käyttäessä oikeus olla vapaina kaikenmoisešta, erityisešti alkuperäiskanšan tauštah ta identiteettih perustavašta, diskriminoinnista.

3. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on içemiäryämisoikeuš. Tämän oikeuven peruštehella ne miärätäh vapuašti poliittisen ašeman ta kehitetäh vapuašti talouvellisie, sosiaalisie ta šivissykšellisie olojah.

4. pykälä

Ičemiäryämisoikeutta käyttyässä alkuperäiskanšoilla on oikeuš autonomijah ta içehallintoh aseissa, kumpaset liitytäh niijen šisäisih ta paikallisih aseih šekä niijen içehallintotehtävien rahotuškeinoih.

5. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeuš šäilyttyä ta vahvistua erillisie poliittisie, oikeuvellisie, talouvellisie, sosiaalisie ta šivissykšellisie instituuttijah, šäilyttyän šamalla oikeuvet ošallistuo oman tahon mukah täyšimiäräsešti valtijon poliittiseh ta sosiaaliseh elämäh šekä talouš- ta šivissyšelämäh.

6. pykälä

Jokahisella alkuperäiskanšah kuuluvalla yksilöllä on oikeuš kanšalaisuuteh.

7. pykälä

1. Alkuperäiskanšah kuuluvilla yksilöillä on oikeuš elämäh šekä henkilökohtaseh ruumihilliseh ta henkiseh koškemattomuuteh, vapauteh ta turvallisuuteh.

2. Alkuperäiskanšoilla on kollektiivini oikeuš elyä vapuašti, rauhašša ta turvallisešti erillisinä kanšoina, eikä niihi šua käyttöä joukkotuhontua tahi muuta väkivaltua, niin kuin lapšien šiirtämini pakolla ryhmäštä toiseh.

8. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla ta niihi kuuluvilla yksilöillä on oikeuš šiih, jotta ei niitä pakkošulauteta eikä niijen kulttuurie tuhota.

2. Valtijot taritah tehokkahat puoluššušjärješšelmät, kumpaset košetah:

a) toimintua, kumpasen tarkotukšena ta vaikutukšena on še, jotta alkuperäiskanšoilta riiššetäh niijen koškemattomuuš erillisinä kanšoina tahi niijen kulttuuriset arvot, šekä etnini identiteetti;

b) toimintua, kumpasen tarkotukšena tahi vaikutukšena on alkuperäiskanšojen ta niihi kuuluvien yksilöjen maijen, alovehien ta luonnonvarojen riištämini;

c) kaikenmoisie väještön pakkošiirtoja, kumpasien tarkotukšena tahi vaikutukšena on minnih alkuperäiskanšojen ta niihi kuuluvien yksilöjen oikeuven loukkuamini ta heikontamini;

d) kaikenmoista pakkošulauttamista tahi -liittämistä;

e) kaikenmoista propagandua, kumpasen tarkotukšena on auttua alkuperäiskanšoih ta niihi kuuluvih yksilöih kohistuvua rotudiskriminointie tahi kehottua šiihi.

9. pykälä

Alkuperäiskanšoilla ta niihi kuuluvilla yksilöillä on oikeuš kuuluo alkuperäisyhteisöh tai -kanšakuntah kyšeisen yhteisön tai kanšakunnan perintehien ta tapojen mukah. Tämän oikeuven käyttämisestä ei šua šeurata mimmoistakana diskriminointie.

10. pykälä

Alkuperäiskanšoja ei šua šiiirtyä pakolla mailtah tai alovehiltah. Alkuperäiskanšoja ei šua muuttua uuvvella paikalla ilmain niijen vapuata ta tietoh peruštuvua ennakkošuoštumušta eikä ennen kuin on šovittu asienmukasešta ta oikeuvenmukasešta korvaukšešta ta mahdollisuukšien mukah järelläh myöštymisestää.

11. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus harjottaa ta elävyttä kulttuurisie perintehieh ta tapojah. Tähä šisältyy oikeus šäilyttä, šuojella ta kehittyä niijen kulttuurien aikasempie, nykysie ta tulovie ilmeštymismuotoja, kuin archeologisie ta istorijallisie kohtehie, esinehie, mallija ta seremonijoja, tehnikkua šekä kuvataitehie ta esittämistaitehie ta kirjallisuutta.

2. Valtijot hyvitetäh tehokkahien, yheššä alkuperäiskanšojen kera kehitettyjen järještelmien avulla alkuperäiskanšojen kulttuurisen, henkisen, uškonnullisen ta henkellisen omaisuuvven, kumpani on otettu näiltä kanšoilta ilmain niijen vapuata ta tietoh peruštuvua ennakkošuoštumušta tahi rikkomalla niijen lakija, perintehie ta tapoja, ta tämä hyvityštoiminta voipi šisältyä myöštymisen.

12. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus ilmottaa, harjottaa, kehittyä ta opastua henkellise ta uskonnollise perintehieh, tapojah ta seremonijojah, oikeus säilyttyä, šuojella ta käyttä rauhašša uskonnollise ta kulttuurikohtehieh, oikeus käyttä seremonijaesinehieh ta määrätä niijen käytöštä šekä oikeus omien kuollehien ruumihien tai niijen jännökšien kotiuttamiseh.

2. Valtijot pyritäh mahollistamah niillä olevien seremonijaesinehien ta kuollehien ruumihien tai niijen jännökšien šuavutettavuuvven ta/tai myöštymisen alkuperäiskanšoilla yheššä alkuperäiskanšojen kera kehitettyjen oikeuvenmukasien ta tehokkahien järještelmien avulla.

13. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeuš elävyttyä, käyttyä, kehittyä ta širtyä tulovilla šukupolvilla omua istorijua, kielie, šuullisie perintehie, filosofijua, kirjutušjärještelmijä ta kirjallisuutta šekä oikeuš nimittyä ta šäilyttyä omat yhteisön-, paikan- ta henkilönnimet.

2. Valtijot toteutetah tehokkahat toimet varmistuakšeh, jotta tätä oikeutta šuojellah ta jotta alkuperäiskanšat voijah ymmärtyä poliittisie, oikeuvellisie ta hallinnollisie toimintoja šekä tulla iče ymmärretyiksi niissä, tarvittuas's'a tulkkaukšen avulla tai muilla asienmukasilla keinoilla.

14. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus peruštua omie koulujärještelmie ta-laitokšie, kumpaset annetah koulutušta niijen omilla kielillä niijen kulttuurisih opaššuš- ta oppimiskeinoh šopivalla tavalla, šekä oikeus ohjata niitä.

2. Alkuperäiskanšoh kuuluvilla yksilöillä, erittäin lapšilla, on oikeus šuaha valtjon koulutušta šen kaikilla tašoilla ta kaikissa muotoloissa ilman diskriminointie.

3. Valtijot toteutetah yheššä alkuperäiskanšojen kera tehokkahat toimet, jotta alkuperäiskanšoh kuuluvat yksilöt, erittäin lapšet, niise niijen yhteisöjen ulkopuolella eläjät lapšet, voijah šuaha oman kulttuurin opaššušta ta omakielistä opaššušta mahollisuukšien mukah.

15. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus oman kulttuurin, perintehien, istorijan ta pyrkimyksien arvoššukšeh ta moninaisuuteh, kumpasien on asienmukasešti kuvaššuttava koulutukšešša ta julkisešša viessinnäššä.

2. Valtijot toteutetah alkuperäiskanšojen kera neuvotellen ta yhteistyöššä toimien tehokkahat toimet, kumpasilla eššetäh ennakoluuloja, poissetah diskriminointie ta eissetäh šuvaiččevuutta, yhteisymmärryštä ta hyvie šuhtehie alkuperäiskanšojen ta kaikkien toisien yhteiskuntaryhmien kešen.

16. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus peruštua omie, omakielisie viestimie ta käyttöä viestimien kaikkie muotoja, kumpaset ei kuuluta alkuperäiskanšoih, ilmain diskriminointie.

2. Valtijot toteutetah tehokkahat toimet, kumpasilla varmissetah, jotta niijen omistamat viestimet kuvatah asienmukasešti alkuperäiskanšojen kulttuurista moninaisuutta. Valtijot ehotetah yksityisomistajien viestimie kuvuamah asienmukasešti alkuperäiskanšojen kulttuurista moninaisuutta, šanotun kuiteski rajottamatta täyven šananvapauven varmistamista.

17. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla ta niihi kuuluvilla yksilöillä on oikeuš käyttä täyšimiäräsešti kaikkie šovellettavašša kanšainvälisešša ta kanšallisešša työoikeuvešša vahvissettuja oikeukšie.

2. Valtijot toteutetah alkuperäiskanšojen kera neuvotellen ta yhteistyöšša toimien erityistoimet, kumpasilla šuojellah alkuperäiskanšojen lapšija talouvelliselta hyväkšikäytöltä ta työltä, kumpani voipi olla lapšella vuarallista tahikka voipi häiritä hänen koulutušta tai haitata lapšen tervehyttä tai ruumihillista, henkistä, henkellistä, moraalista tahikka sosiaalista kehityštä, ottuan huomijoh näijen lapšien erityini huavottuvuuš ta koulutukšen merkityš heijän mahollisuukšien kehittämisellä.

3. Alkuperäiskanšoih kuuluvilla yksilöillä on oikeuš šiihi, jotta ei heih šovelleta diskriminoillisie työehtoja ta -ološuitehie, niin kuin palveluššuitehien tai palkkaukšen ehtoja.

18. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeus osallistua omien toimintaperiaatteiden mukana valittujen edustajien kautta päätöksentekoa asioissa, joihin voivat vaikuttaa näiden kansojen oikeudet, sekä oikeus säilyttää ja kehittää omia päätöksentekoveljyyksiä.

19. pykälä

Valtiot neuvottelevat tunnollisesti ja toimivat yhteistyössä alkuperäiskansojen kanssa näiden omien edustajien kautta saatuun niiden vapautta ja tietoa perustuvaan ennakkosuostumukseen, ennen kuin valtiot hyväksyvät ja antavat käyttöön lakienluojinta- tai hallinnollisia toimia, joihin voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin.

20. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeuš šäilyttyä ta kehittyä poliittisie, talouvellisie ta sosiaalisie järještelmieh ta instituuttijah, käyttyä turvallisešti omie toimehtulo- ta kehityškeinojah šekä harjottua vapuašti kaikkie perintehellistä toimintuah ta muuta talouvellista toimintuah.

2. Alkuperäiskanšat, kumpasilta on riišsetty niijen elinkeinot ta toimehtulo- ta kehityškeinot, on oikeutettuja asienmukaseh ta oikeuvenmukaseh hyvitykšeh.

21. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on šyrjimätöin oikeuš talouvellisien ta sosiaalisien olojen parentamiseh, šemmosillaki aloilla, kuin koulutuš, ammatti- ta täyvennyškoulutuš, työllistämini, elinmahollisuuvvet, tervehyš ta sosiaaliturma.

2. Valtijot toteutetah tehokkahat toimet ta tarvittuas's'a erityistoimet, kumpasilla varmissetah alkuperäiskanšojen talouvellisien ta sosiaalisien olojen jatkuva parentamini. Erityistä huomijuo pitäy kiinittyä alkuperäiskanšoih kuulujien vanhukšien, naisien, nuorien, lapšien ta vammaisihmisien oikeukših ta erityistarpehih.

22. pykälä

1. Tätä Deklaratijuo käytäntöh pannešša pitäy kiinittyä erityistä huomijuo alkuperäiskanšojen vanhukšien, naisien, nuorien, lapšien ta vammaisihmisien oikeukših ta erityistarpehih.

2. Valtijot toteutetah yheššä alkuperäiskanšojen kera toimet, kumpasilla varmissetah, jotta alkuperäiskanšojen naisilla ta lapšilla on mahdollisuuš käytttyä täyšimiäräsešti šuojelu- ta takuutoimintoja kaikenmoista väkivaltua ta diskriminointie vaštah.

23. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeuš miärätä ta kehittyä enšišijasie tavottehie ta strategijoja kehittymisoikeuven mahollistamisekši. Alkuperäiskanšoilla on erityisešti oikeuš ošallistuo aktiivisešti niih vaikuttavien tervehyönhuolto ta elinohjelmien šekä muijen talouvellisien ta sosiaalisien ohjelmien kehittämiseh ta niistä piättämiseh šekä alkuperäiskanšoilla on oikeuš mahdollisuuksien mukah hallita näitä ohjelmie omien toimielimien avulla.

24. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus käyttää perinteellistä lääkintä- tai säilyttämistä terveydenhoitokäytäntöjään, samoin elintärkeiden lääkintään käytettävien kasvien, eläimien ja mineraalien säilyttämistä. Alkuperäiskanšoihin kuuluvilla yksilöillä on niissä syrjimättömästi oikeus saada kaikkien sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja.

2. Alkuperäiskanšoihin kuuluvilla yksilöillä on tässä arvoni oikeus korkeimman suositeltavissa olijain ruumiillisen ja henkisen terveyden tässä. Valtiot toteutetaan tarvittavat toimet, kumpasilla pyritään suositellun asteittain tämän oikeuden täysimääräisesti toteutumista.

25. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeus säilyttää ja vahvistaa omaperäistä henkellistä yhteyttä perinteellisesti heillä kuuluvien tahikka muilla tavoin käytettyjen maijen, alovehien, vesistöjen, merien rannikkojen ja toisten luonnonvarojen kera, ja on oikeus olla tässä osin vastuussa tulovien sukupolvien iässä.

26. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeuš omih maih, alovehih ta luonnonvaroih, kumpasie ne perintehellisešti on omissettu tahi millänih toisilla keinoin käytetty ta hankittu.

2. Alkuperäiskanšoilla on oikeuš omistua, käyttöä, kehittyä ta hallita niitä maita, alovehie ta luonnonvaroja, kumpasie ne perintehellisešti omissetah ta käytetäh tahi kumpasie ne on millänih toisilla keinoin hankittu.

3. Valtijot tunnuššetah oikeuvellisešti nämä muat, alovehet ta luonnonvarat ta šuojellah niitä lakijen mukah. Tämän tunnuštamisen on tapahuttava täyvellä kunnivoitukšella alkuperäiskanšojen tapoja, perintehie ta muanhallintajärještelmie kohtah.

27. pykälä

Valtijot perušsetah ta pannah käytäntöh yheššä alkuperäiskanšojen kera oikeuvenmukasen, riippumattoman, puoluehettoman, avoimen ta läpinäkyvän järješšyštavan, tunnuštuakšeh ta ratkaistuakšeh alkuperäiskanšojen maita, alovehie ta luonnonvaroja koškijat oikeuvel. Alkuperäiskanšoilla on oikeuš ošallistuo täh järješšyštapah.

28. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeuš korvaukšeh tavalla, kumpani voipi šisältyä šamoin palauttamisen, tahi još palauttamini ei ole mahollista, niin asienmukaseh, oikeuvenmukaseh ta kohtuulliseh korvaukšeh perintehellisešti omistamistah tai muitein hallušša pitämistäh tai käyttämistäh maista, alovehista ta luonnonvaroista, kumpaset on toimittu mänetetyiksi tahi on takavarikoitu, otettu haltuh tahi vallattu tahi kumpasie on käytetty ta hävitetty ilmain näijen kanšojen ennakkošuoštumušta.

2. Još näijen kanšojen kera ei ole muuta vapuaehtoista šopimušta, niin korvauš šuoritetah luavultah, kovoltah ta oikeuvelta ašemaltah vaštuavina maina, alovehina ta luonnonvaroina tahi rahakorvaukšena tahi toisena asienmukasena korvaukšena.

29. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus säilyttyä ta suojella ympäristyö sekä omien maijen, alovehien ta luonnonvarojen tuotantokykyö. Valtijot otetah käyttöh ta pannah käytäntöh alkuperäiskanšoilla tätä säilyttämistä ta suojeluo varoin tarkotettuja avuššuhjelmie ilmain diskriminointie.

2. Valtijot toteutetah tehokkahat toiminnot varmistuakšeh, jotta ei alkuperäiskanšojen mailla ta alovehilla varaššeta eikä loppušijoiteta vuorallisie ainehie ilmain niijen vapuata ta tietoh peruštuvua ennakkošuoštumušta.

3. Valtijot toteutetah lisäksi tehokkahat toiminnot varmistuakšeh tarvittuas's'a, jotta alkuperäiskanšojen tervehyön tarkkailu- ta ylläpitämishjelmät pannah asienmukasešti täytäntöh šen muotosina, mimmosina vuorallisien ainehien vaikutukšeh joutunehet kanšat kehitetäh ta toteutetah niitä.

30. pykälä

1. Alkuperäiskanšojen mailla ta alovehilla ei šua šuorittua šotatoimintua, još še ei ole peruššettu valtijan intressijen hyväkši tahikka još šiitä ei ole muitein vapuašti šovittu alkuperäiskanšojen kera elikkä još ne ei ole šitä kyšyttty.

2. Valtijot neuvotellah tehokkahašti alkuperäiskanšojen kera ta erityisešti näijen kanšojen etuššušelimiä kera asienmukasien järještelytapojen toimehpanomisešta ennen niijen maijen tahi alovehiä käyttämistä šotatoimintah.

31. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus säilyttää, hallita, suojella ja kehittää omaa kulttuuriperintöä, perinne tietoja ja perinteellisiä kulttuuri-ilmaisuja sekä taidon, teknologian ja kulttuurin eri muotoja, käyttäen hyväksi ihmis- ja geneettisiä voimavaroja, siemeniä, lääkkeitä, tietoja eläimien ja kasvien ominaisuuksista, suullista perinnettä, kirjallisuutta, urheilua sekä perinteellisiä pelejä ja leikkijä sekä kuvataiteita ja esitystaiteita. Alkuperäiskanšoilla on vielä oikeus säilyttää, hallita, suojella ja kehittää tätä kulttuuriperintöä, perinnetietoja ja omia perinteellisiä kulttuuri-ilmaisuja liittyvää henkistä omaisuutta.

2. Valtiot toteutetaan yhteisessä alkuperäiskanšojen kanssa tehokkaita toimintoja, kumpasilla tunnustetaan ja suojellaan niiden oikeuksien käyttämismahollisuutta.

32. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus määrätä ja kehittää ensisijaisia prioriteettia ja strategioita omien maiden tai alueiden ja toisten luonnonvarojen kehittämistä ja käyttöä varten.

2. Valtiot neuvottelevat perustajien ja toimittajien yhteistyössä alkuperäiskanšojen kanssa niiden omien etujen edistämisen kanssa suostuen niiden vapautta ja tietoa perustuvan ennakkosuostumukseen ennen kuin valtiot hyväksyvät projektia, kumpaset vaikuttavat alkuperäiskanšojen maihin tai alueisiin ja toisiin luonnonvaroihin, erityisesti kehittyessä, käytössä ja hyödynnettyessä mineraali- ja vesivaroja tai toisia luonnonvaroja.

3. Valtiot tarvitsevat tehokkaat hyvitysjärjestelmät, kumpasien avulla korvataan asienmukaisesti ja oikeudenmukaisesti ennen mainittu toiminta, ja niiden pitäy toteuttaa asienmukaiset toiminnot, kumpasilla lievennetään ympäristöön ohjattuja taloudellisia, sosiaalisia, elintäydellisiä ja henkellisiä haittavaikutuksia.

33. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus määrätä omaista identiteetistä ja jäsenyyvveštä omien tapojen ja perinteiden mukah. Še ei häiriče alkuperäiskanšoih kuuluvien yksilöjen oikeutta šuaha oman elinvaltijan kanšalaisuuš.

2. Alkuperäiskanšoilla on oikeus määrätä omien toimintaelimien struktuurit ja valita niijen jäsenet omien järještelytapojen mukah.

34. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeus kehittyä ja šäilyttyä omien toimintaelimien struktuurija šekä omie tapoja, henkellisyyttä, perinteie, järještelytapoja ja käytäntöjä šekä mahdollisie oikeušjärještelmie ja -tapoja kanšainvälisien ihmisoikeušnormien mukah.

35. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeus määrätä niihin kuuluvien yksilöiden velvollisuuksiin yhteisöjään kohtaan.

36. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla, erityisesti kansainvälisten rajojen jakamilla kanšoilla, on oikeus säilyttää ja kehittää rajat ylittävien yhteyksien, suhteiden ja yhteistyötä, kumpasikin kuuluu henkellisiin, šivissyyksellisiin, poliittisiin, talouvellisiin ja sosiaalisiin toimintaan, niihin kuuluvien yksilöiden ja rajojen toisella puolella elävien kanšojen kera.

2. Valtiot toteutetaan alkuperäiskanšojen kera neuvotellen ja yhteistyössä toimien tehokkaat toiminnat, kumpasilla helpotetaan tämän oikeuden käyttämistä ja varmistetaan sen toteutumini.

37. pykälä

1. Alkuperäiskanšoilla on oikeus valtioiden ja seurajavaltioiden kera luajittujen sopimusten ja muiden rakentavien järjestelyjen tunnuksimiseh, on oikeus niitä piteliytyö ja šuattua ne voimah, šekä šiih, jotta valtiot kunnivoitetah ja piteliyvtyh näitä sopimukse ja toisie rakentavie järjestelyjä.

2. Mitänä tässä Deklaratijošša ei šua šelvittyä šillä tavoin, jotta še vähentäis tahikka poistais alkuperäiskanšojen oikeukse, kumpasista on miärätty sopimukšilla ja toisilla rakentavilla järjestelyillä.

38. pykälä

Valtiot toteutetah alkuperäiskanšojen kera neuvotellen ja yhteistyöššä toimien asienmukaset toiminnat, kumpasih kuulutah lakijenluajintatoiminnat tämän Deklaratijon tavoittehien šuavuttamiseksi.

39. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeus šuaha valtijoilta ta kanšainvälisen yhteistyön kautti talouvellista ta teknistä apuo, jotta ne voijah toteuttua tähä Deklaratijoh šisältyvie oikeukšie.

40. pykälä

Alkuperäiskanšoilla on oikeus asienmukasih ta oikeušmukasih järještelytapoih, kumpasilla ratkaissah niijen konfliktit ta riijat valtijojen tahi toisien ošapuolien kera, on oikeus šuaha asieta koškija piätöš viipymättä ta on oikeus tehokkahih oikeuššuojakeinoih kaikkie yksilöllisien ta kollektiivisien oikeukšien rikkomista vaštah. Tämmöseššä piätökšeššä pitäy ottua asienmukasešti huomijoh alkuperäiskanšojen tavat, perintehet, šiännöt ta oikeušjärještelmät šekä kanšainväliset ihmisoikeuvet.

41. pykälä

Yhistynehen Kanšakuntien järještelmän elimien ta erityisjärještöjen šekä toisien hallitušvälisien järještöjen pitäy etuštua tämän Deklaratijon täyšimiäräistä toteutumista järještämällä ošaltah yhteistyötä, rahotukšen ta teknisen avun mahollistamiseksi. Pitäy ottua käyttöh keinoja, kumpasilla varmissetah alkuperäiskanšojen ošallistumini niihi vaikuttavih aseih.

42. pykälä

Yhistynehet Kanšakunnat, šen elimet, kumpasih kuuluu alkuperäiskanšojen aseita käsitlevä pišyvä foorumi, šekä erityisjärještöt (mukah lašettuna muan tašolla toimijat), ta jäšenvaltijot etušsetah tämän Deklaratijon kunnivoittamista ta täyšimiäräistä šoveltamista šekä šeuratah tämän Deklaratijon vaikuttavuutta.

43. pykälä

Täššä Deklaratijošša tunnuššetut oikeuvet peruššellah, järješšetäh muajilman alkuperäiskanšojen šäilymisen, arvon ta hyvinvoinnin turvuamiseksi tarvittavan vähimmäistäšon.

44. pykälä

Kaikki täššä Deklaratijošša tunnuššetut oikeuvet ta vapauvet šovitah alkuperäiskanšoih kuuluvilla miehillä ta naisilla yhenvertasešti.

45. pykälä

Mitänä täššä Deklaratijošša ei šua šelittyä rajottavan tahikka lopettavan alkuperäiskanšojen nykysie tahi mahollisie tulovie oikeukšie.

46. pykälä

1. Mitänä tässä Deklaratijošša ei šua šelittyä merkittävänä vaikka min valtion, kanšan, ryhmän tahi henkilön oikeutta ošallistuo toimintah tahi šuorittua tehtävie, kumpaset rikottais Yhistynehien Kanšakuntien peruškirjan lakija, eikä šua šelittyä luvattavana tahi yllyttävänä šuorittua tehtävie, kumpaset kokonah tahi ošittain hajotettais täyšivaltasien ta iččenäisien valtiujen alovehellista kokonaisuutta ta poliittista yhtenäisyyttä.

2. Käytettyässä tässä Deklaratijošša ilmaistuja oikeukšie pitäy kunnivoittua kaikkie ihmisoikeukšie ta perušvapaukšie. Täššä Deklaratijošša ilmaistujen oikeukšien käyttämiseh voipi kohistua ainuoštah lailla šiävettyjä rajotukšie kanšainvälisien ihmisoikeušvelvottehien mukah. Näijen rajotukšien ei šua olla diskriminoivie ta niijen pitäy olla ehottoman välttämättömie ainuoštah šen varmistamisekši, jotta toisien oikeuvet ta vapauvet tunnuššetah ta niitä kunnivoitetah asienmukasešti ta jotta demokraattisen yhteiskunnan oikeudet ta tärkeimmät vuatimukšet toteutetah.

3. Tämä Deklaratijo on tulkittava oikeuvenmukaisuuvven, demokratijan, ihmisoikeukšien kunnivoittamisen, taša-arvon, yhenvertaisuuvven, hyvän hallinnon ta vilpittömän mielen periaattehien mukah.